

HÍREINK

TÁJÉKOZTATÓ A „SZOCIALISTA HAZAFISÁG” ÖTÖDIK ORSZÁGOS TANÁCSKOZÁSÁRÓL

A konferenciát VARGA JÁNOS, az Egri Városi Tanács V. B. elnöke nyitotta meg. Örömmel üdvözölte az immár ötödször megrendezésre kerülő tanácskozást. Eger város kötelességének tartja — mondotta —, hogy a konferencia megrendezésével is hozzájáruljon a szocialista hazafiság erősödéséhez, ezen keresztül a szocialista társadalom eredményesebb építéséhez. Kifejezte abbeli reményét, hogy a tanácskozás, a referátum és az ennek alapján kibontakozó vita pozitívan fog hozzájárulni a szocialista hazafiság, a történettudomány és a történelemtanítás fejlődéséhez.

Az ülésen VASS HENRIK, a Párttörténeti Intézet igazgatója elnökölt.

A vitaindító referátumot *Hazafiság — történettudomány — történelemtanítás* címmel KÖPECZI BÉLA, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, az MTA megbízott főtítkára tartotta. (Az előadás kibővített szövegét l. a tanulmányrovatban.)

A szocialista hazafiságról tartott egri tanácskozáson a vitában elhangzott hozzászólásokat a felszólalás sorrendjében közöljük. Tekintettel arra, hogy a konferencia anyaga teljes egészében kiadásra kerül, e helyen csak a hozzászólások legérdekesebb gondolatait gyűjtöttük egybe, korántsem a teljesség igényével, a helyszínen készített jegyzőkönyv alapján.

CSATÁRI DÁNIEL kandidátus, a Párttörténeti Intézet osztályvezető-helyettese.

Referátumában üdvözölte Köpeczi Béla gondolatébresztő, a hazafiság és internacionalizmus problémáinak továbbbi kutatására ösztönző előadását.

Újabb kutatásokat igénylő problémaként jelölte meg annak vizsgálatát, hogy a XX. század második felében a nemzeti, nemzetiségi kérdés ennyire előtérbe került. Megállapította, hogy a kérdés tudományos megközelítése az objektív okok feltárására törekszik, ellentétben azzal a nézőponttal, amely a nemzetiségi kérdés megnövekedett szerepét szubjektív rossz szándékok ördögi művének tekinti.

A két világháború között felnevelkedett és megerősödött kommunista pártok ebben a történeti szituációban az elé a teljesen újszerű feladat elé kerültek, hogy a marxizmus—leninizmus általános törvényszerűségeit alkotóan alkalmazva dolgozzák ki stratégiájukat és taktikájukat. Ennek érdekében nyilvánvalóan saját országuk, történelmük, fejlődésük gondos elemzésére kellett törekedniük. Ez a magyarázata annak, miért került a történeti kérdések elemzése a kommunista pártok elméleti tevékenységének homlokterébe.

A szocialista világrendszer létrejötte és fejlődése olyan körülmények között megy végbe, amelyek nem a nemzetek és nemzetiségek elhalását eredményezi, hanem ellenkezőleg, fejlődésük új, kedvező, de a polgáritól teljesen elütő lehetőségeit is megteremti.

Ezzel kapcsolatban — állapította meg — helyénvaló Leninnek néhány olyan gondolatára utalni, melyek elősegíthetik a folyamat megértését. Lenin úgy látta, hogy a nemzet a szocialista világforradalom győzelme esetén sem válik csupán kulturális és nyelvi jellegű egységgé, hanem gazdasági és politikai jellegű egység is marad.

A történelmi fejlődés bizonyította,

hogy ahol a szocialista forradalmak győztek, ott a nemzetek egymással megegyező, de mégis önálló gazdasági és politikai jellegű, s egyidejűleg a szocialista világrendszert alkotó egységek is lettek. Így indulhatott meg Kelet-Európában is az a folyamat, amely a nemzeti és mindenfajta elnyomás megszüntetésének feltételeit egyengető szocialista átalakulás sodrában először integrálta véglegesen a néptömegeket a nemzet testébe, öntudatra ébresztve és saját sorsuk alakítójává téve őket.

A szocialista nemzeté válás és a szocialista világrendszer integrációja egy egységes folyamat két összetartozó eleme. A társadalomtudományok e folyamatot egészséges, fő tendenciáit, a szocializmust építő nemzetek, népek fejlődését, közeledését és egyenjogúsítását azzal segítik elő, ha hozzájárulnak a nemzeti felemelkedést és a nemzetiségi jogegyenlőséget biztosító politikai ösztönzőrendszerek kialakításához.

A továbbiakban Csatári Dániel ráért annak a kérdésnek taglalására, hogy a magyar kommunisták sok évtizedes küzdelme hozott-e felszínre olyan gondolati anyagot és tapasztalatokat, amelyek alkalmasak a szocialista világrendszer körülményei között a szóban forgó nemzetek, nemzetiségek érdekeit egyaránt figyelembe vevő osztályharcos, nemzeti, nemzetiségi politika táplálására és erősítésére. Valljuk be — mondotta —, még napjainkban is találkozni azzal a hiedelemmel, hogy a nemzetköziségét büszkén vállaló osztályharcos munkásosztály képtelen a nem társadalmi, vagy nem csak társadalmi, nemzeti, nemzetiségi mozgalmak megértésére, jogos követeléseik felkarolására, holott a munkásosztály éppen internacionalista szemléletét meghatározó létviszonyaival és egyetemes szenvedései révén —, ahogy Marx megállapította — méhében hordja az emberiség megújódását. Vonatkozik ez a magyarországi munkásosztályra is, amely éppen egyetemes látásmódja révén képes volt a magyar progresszió korabeli áramlatai közül a magyar sorskérdések megoldásának olyan koncepcióját kialakítani, amely kiállotta a történelem próbáját.

Abból adódóan, hogy a magyar kommunisták megtanulták a lenini permanens forradalom elméletének alkal-

mazását, a nemzet sorskérdésének megoldásához vezető utat is megjelölhették. A paraszti és a polgári demokrácia minden előrevívő javaslatának fölkarolásával, a megoldásukhoz vezető út kirajzolásával a magyar kommunista mozgalom a városi és falusi dolgozók korábban nem egyszer megosztott harcának egybekapcsolására, a magyar progresszió sok esetben egymással hadakozó áramlatainak tömörítésére teremtett lehetőséget.

E felismerésekhez a magyar kommunisták nem a nacionalizmus előtti kapitulációval jutottak el. Internacionalista érdekeik és egyetemes látásmódjuk miatt a magyar sorskérdések tablóján a kelet-európai nemzetiségi kérdés néhány olyan sajátos vonását is meg tudták rajzolni, amelyeket napjainkban sem árt felidézni. Véleményük szerint az etnikai kevertség tényéből — mint sajátos vonásból —, a nemzetiségi elnyomásból a kölcsönös torzsalkodás, a társadalmi elmaradottságból az erőszakos asszimiláció és az következtet, hogy az osztályelnyomás gyakran a nemzetiségi elnyomás síkján jelentkezett. Ebben a helyzetben a nemzeti kizárólagosság törekvései, bármelyik oldalról is nyilvánultak meg, eleve kudarcra voltak ítélve, mivel az erőgyensúlyt csak úgy billentették a maguk javára, hogy egyes imperialista nagyhatalmak támogatását vették igénybe. A nemzetiségi kérdés nem lehet az utca- és névtáblák átfestésével „megoldani”, a genfi és a szent istváni szellemet is hiába idézzük — vallották a magyar kommunisták. A társadalmi felszabadulás révén a közös politikai arcvonala kialakításával, közös és közvetlen megegyezéssel tudjuk — vonták le a végső következtetést — a nyugtalanság völgyét a nyugalom völgyévé változtatni.

Felszólalásának befejező részében a köztudatformáló történetírás feladatairól szólva megállapította: a történetírás e feladatok betöltésére csak akkor képes, ha szemléletét az az alapvető felismerés határozza meg, hogy a történelem és az élet sohasem hasonlít az álmokhoz. A történelmi fejlődés nem mindig úgy alakul, ahogy az ember szeretné, hanem bonyolultabb az emberi logikánál és derűsebb hangú fejezeteit gyakran keserű emlékeket idézők váltják fel. A történetkutatás,

ha egy ország vagy egy kérdés történetének hű tükrre akar lenni, ennek megfelelően nemcsak a szelíd, békés tájakat, hanem a sarat és a tócsákat is fel kell tüntesse.

A különféle nacionalizmusok által előidézett közös tragédiák és a nemzeti kizárólagosság és bizalmatlanság zsákutcáinak feltárásával egyidejűleg nagyobb gondot kell fordítani azoknak a hagyományoknak a föltárására is, amelyekben az együtt élő népek mozgalmainak a közös kibontakozás útját kereső törekvései jutottak kifejezésre.

NAGY JÓZSEF kandidátus, főiskolai tanár.

A történelemtanítás helyzetéről szólna egyetértett azzal a megállapítással, hogy az általános iskolai történelemtankönyvek — bár minőségileg sokban különböznek a korábban használtaktól — elmaradnak a követelményektől. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az általános iskola 8. osztályát elvégzett legkitűnőbb tanulók tisztában vannak a történelmi részletekkel, de nem látják világosan, hogy az emberi társadalom fejlődése, minden kitérőjével és ellentmondásával együtt, a szocializmus felé halad.

A szocialista hazafiság tudatának kialakítását tekintve is megállapítható, hogy az apró rész kérdésekben való elmélyedés és a problémák leegyszerűsítése nem domborítják ki kellően azokat a pozitívumokat, amelyek szükségesek lennének a szocialista hazafiság érzésének kibontakoztatásához. Megítélése szerint a magyar történelem bőségesen szolgáltat példát a haladó hagyományok ápolására, a hazafias nevelés fejlesztésére. Hunyadi, Rákóczi és 1848 példája lelkesítőleg hathat, büszkeséggel tölthet el, de nem elégséges a szocialista hazafiság kialakításához. A szocialista hazafiság szempontjából sokkal hatásosabb a munkásmozgalmi hagyományok, Fürst, Schönherz, Ságvári tudatos, szocialista forradalomban bízó, azért töretlenül harcoló hazafiságának bemutatása és példaképpé állítása. Jobban ki kell használni az ellenforradalmi korszak oktatásában rejlő lehetőségeket. A rendszer és háború ellen hőiesen harcolók példája lelkesítően hathat az ifjúságra és felbecsülhetetlen nevelőereje van.

Hozzászólásának befejezéséként hangsúlyozta annak szükségességét, hogy az általános iskolát végzettek az egész társadalom történeti fejlődését szintetizáló, átfogó képet kapjanak és legyenek tisztában a társadalmi élet és fejlődés törvényszerűségeivel.

EPERJESSY GÉZA kandidátus, főiskolai tanár.

A függetlenségüket frissen kivívó országok főként a nemzeti ideológia formájában fogalmazzák meg törekvéseiket, de a nacionalizmus reneszánszát figyelhetjük meg néhány nyugat-európai országban is, ahol a nacionalizmus már nemcsak a vezető osztályokat, hanem olykor a legszélesebb tömegeket is magával sodorja.

A nemzeti kérdést eleven problémának tartja a szocialista országokban is, ahol egy új, minden eddigittől különböző történelmi kategória, a szocialista nemzet és az ennek megfelelő szocialista nemzeti tudat körvonalai bontakoznak ki.

Hozzászólásának további részében arról a hamis képről beszélt, ami hazánkról elsősorban a nyugati államokban még ma is megvan és történelemtankönyveik jóvoltából tovább él. Hogy ez a kép megváltozzon, az elsősorban rajtunk múlik, szocialista építésünk gazdasági és kulturális eredményein különösen, de nem utolsósorban rugalmasabbá, kezdeményezőbbé váló kultúrpropagandánkon.

Befejezéséként tájékoztatta a konferencia résztvevőit a különböző kapitalista, valamint szocialista országokkal folyó tankönyvegyeztető tárgyalások állásáról.

BENCZÉDI LÁSZLÓ kandidátus, a Történettudományi Intézet munkatársa.

Hozzászólásában — Csatári Dánielhez kapcsolódva — a nemzeti kérdés XX. századi megítélésével foglalkozott.

Az internacionális és szocialista hazafiság már évtizedek óta szorosan összekapcsolódott a nemzetközi és a magyar munkásmozgalomban és ma is állandóan napirenden levő kérdés, s mint ismeretes, először a Komintern 1935-ös, VII. kongresszusán vetődött fel. Azóta a nemzeti kérdésnek stratégiai jelentősége van a marxizmus gondolkörén belül. Az akkori történeti körülményeket figyelembe véve, a nemzeti demokratikus irányvétel mind a politikában, mind az ideológiában és tör-

ténetszemléletben jogos, indokolt, haladó és helyes lépés volt a nemzetközi és magyar munkásmozgalomban egyaránt, még akkor is, ha a korabeli magyar társadalmi valóság és politikai helyzet ellentmondásai következtében nem érte el a kellő hatást.

Az 1948/49-es hatalomátvétel stratégiai korszakváltás a szocializmus történetében, de ez nem következett be a nemzetközi munkásmozgalom fent említett ideológiai tájékozódásában. Fordulatra lett volna szükség a nemzeti demokratikus irányvételről az internacionalista demokratikus irányvételre, amit azonban némi késéssel az SZKP XX. kongresszusa hozott meg.

Nálunk az MSZMP politikája hozta meg a fordulatot, amit a Molnár Erik-vita valósított meg történetszemléletünkben.

Benczédi László szerint a fenti fejlődési fokozatok nem jelentenek kizárólagosságot, mert a nemzeti demokratikus irányvétel természetesen magában foglalta a kommunista pártok mindig is alapvető internacionalizmusát, s megfordítva: egy internacionalista demokratikus irányvétel szervesen tartozékává teszi a nemzeti mozzanatot is. A különbség a megközelítésben, a kettő egymáshoz való dialektikus kapcsolódásában, az arányokban van.

Ami a történelemtanítás és történettudomány kapcsolatát, s az ebből adódó problémákat illeti, azt elsősorban a történelemoktatás vonatkozásában kell vizsgálni. A történelemtudomány — lényegénél fogva — sem nem deheroizál, de nem is heroizálhat, hanem valóságot tár fel, törvényszerűségeket, összefüggéseket állapít meg. Igyekszik az ellentmondásokat sem elhallgatva mindent a helyére tenni, kritikus szemlélettel minden valóságos értéket fölmutatni. A történelemoktatás és az ismeretterjesztés mint óriási rezervoárból meríthet a feltárt anyagból oktató-nevelőmunkája számára.

SZÁNTÓ IMRE kandidátus, tanszékvezető egyetemi tanár.

Az egri vár hősi védelméről szólva az egriek erkölcsi helytállását emelte ki. En egyet értek azokkal — mondotta —, akik, az uralkodó osztály hazafisága és haza fogalma mellett számolnak egy népi patriotizmussal, a szegény haza fogalommal, amely érthetővé teszi számunkra, mi az, ami az édes hazához

ezeket a várvédőket, katonákat és parasztokat hálára kötelezte. Házi oltáraiért, asszonyaikért, gyermekeikért küzdöttek, de nemcsak az önfenntartási érdekek készítette őket helytállásra, hanem a szűkebb haza szeretete is. Ezek látványosan csekély tartalmi momentumai annak, amit ma szocialista hazafiságnak nevezünk, de kétségkívül előre mutatnak, és amit népi patriotizmusnak nevezünk a XVI. században, az magasabb szinten, megváltozott történelmi körülmények között továbbra is jelentős komponense a mi hazafiságunknak. Bár Eger védelmét nem tekinthetjük példatárnak a közvetlen, direkt módon való aktualizálás értelmében, de az egrieknek a vállalt ügyért való erkölcsi helytállásában olyan közvetett tanulságok rejlenek, amelyeket ajánlatos napjainkban is elemezni, ami a honvédelmi nevelés szempontjából továbbra is példamutató erővé fog emelkedni, és mint ilyenek, jelentős funkcionáló szerepe van a mi szocialista hazafiságunk, a jogos nemzeti önérzet táplálásában.

ERÉNYI TIBOR kandidátus, a Párt-történelmi Intézet osztályvezetője.

A nemzeti és osztályérdekek problematikájáról szólva hangsúlyozta, hogy a tudományos szocializmus megalkotói, valamint követői a történelem mozgatóerejét az osztályharcban látták, legfontosabb érdekek pedig — ennek megfelelően — az osztályérdeket minősítették. Ugyanakkor nem helyezkedtek arra az álláspontra, hogy az osztályharcon kívül más küzdelem, és osztályérdéken kívül más, esetleg progresszív töltésű érdek nem létezik.

Marx és Engels álláspontja a nemzeti kérdésben távolról sem statikus. Az osztályküzdelem és az osztályszempont mellett — a későbbi művekben jóval nagyobb nyomatékka, mint a korábbiakban — nagy jelentőséget tulajdonítottak a nemzeti érdekeknek. Ez utóbbira azért kell rámutatni, mert ha nem lenne ebben az értelemben nemzeti érdek, akkor nemzeti kérdés sem létezhetne. Eleve helytelen következtetésekre vezet a nemzeti érdek és nemzeti kérdés kizárólag szubjektív tényezőkre történő visszavezetése. A nemzeti küzdelmek esetében azonban az osztályküzdelmeknél bizonyos szempontból bonyolultabb, ellentmondásosabb jelenségről van szó. Hiszen itt az érdekek többnyire nem közvetlen módon hatnak; szerepe van

bennük az áttételeknek, nem egyszer annak, amit a marxizmus hamis tudatnak nevez.

Félreértést okozhat, hogy a nemzet történelmi kategória, amely modern formájában a tőkés fejlődés produktuma, ugyanakkor vannak a feudális, sőt az antik viszonyok közé visszanyúló előzményei. A kapitalizusból kivezető átmeneti korszakokban és a szocializmus történelmileg belátható periódusában pedig a nemzeti eszme szemmel láthatóan új tartalommal telik meg. Alig van tehát olyan problémakör, amely a dogmatikus megközelítésre alkalmatlanabb lenne.

Rendkívül fontos lenne, hogy többet foglalkozzunk a jelen szocialista viszonyai között az igazi nemzeti érdek és az internacionalizmus összhangba hozásának alapvetően fontos, de nem konfliktusmentes problémáival. Nyilvánvalóan helytelen a két tényező szembeállítás, de helytelen lenne a kérdést úgy beállítani, mintha egy önmagától adódó és minden körülmények között biztosított összhang lenne — rövid történelmi távon — a két faktor között.

A nemzeti kérdés nem tűnt mindig olyan fontosnak, mint napjainkban. A tőkés fejlődés kiteljesedésének évtizedeiben a forradalmárok, társadalomtudósok megalapozottan arra következtettek, hogy a társadalom polarizációja viszonylag rövid időn belül megszünteteti a nemzeti kérdés jelentőségét. Ez az annak, hogy ez a problémakör Marx és Engels műveiben részletező kifejtést nem nyert. Éppen ezért ez volt az egyik olyan terület, ahol szükség volt a marxizmus lenini továbbfejlesztésére.

A továbbiakban Erényi Tibor a nemzeti kérdés és a magyar szociáldemokrácia viszonyával foglalkozott. Az I. Internacionálé időszakában kezdő lépéseit megtevé magyar szociáldemokrata mozgalom első nagy történelmi érdeme volt a polgári, nemesi nacionalizmus elvetése. A Frankel Leó által megfogalmazott „A nemzet java a nép java” jelszó új tartalommal telítette a hazafiság fogalmát. A mindennapi gyakorlatban ez a jelszó az internacionalizmus felismerésében és hirdetésében, a nacionalizmus elleni küzdelemben nyilvánult meg. Alapjává vált a szociáldemokrata köztársaságról, illetve az úgynevezett „szabad néppálm”-ról szóló koncepciónak, egy olyan államrend felvázolásának, amelyben a termelési eszközök zöme a

társadalom tulajdonában van, amelyet politikai demokratizmus hat át. E koncepció gyakorlati alkalmazása nem volt könnyű. Mindazonáltal aligha állítható, hogy a kérdés súlya és számos ellentmondása túlságosan nyomasztotta volna a XIX. század magyarországi szocialistáit. A viszonylag közeli forradalmi átalakulás reményében az egész problémakör legalább is másodrendű jellegűnek tűnt. Ez a megítélés nyitott utat a nemzeti kérdést illetően a különböző taktikai elgondolásoknak, amelyek a nemzeti kérdéssel kapcsolatos szociáldemokrata állásfoglalásban elsősorban a századfordulón hatottak. Bár e taktikai megfontolásokban megmutatkozott az opportunizmus nem menteghető hatása, megértésüknél látni kell azt is, hogy a legális szocialista mozgalomban politikai tényező volt, amelynek érvényesüléséhez legális partnerekre volt szükség. A dualizmus korának magyarországi szociáldemokráciája az említett ellentmondások mellett is nagy szolgálatot tett az internacionalizmus ügyének.

A szociáldemokrata politika döntő fordulatát jelentette a szociálszovinizmus jelentkezése 1914-ben, amikor a legélesebben mutatkozott meg a kontraszt a szociáldemokrata munkásmozgalom eredendő internacionalizmusa és politikai gyakorlata között.

A szociáldemokrata munkásmozgalom 1919-ig terjedő időszakában a proletár internacionalizmus eszméi utat törtek a magyarországi munkássághoz, kialakult a marxi sorrend, osztály és nemzet, az egyetemes haladás érdeke és a nemzeti szempont között.

A két világháború közötti időszakban a szociáldemokrata párt esetenként súlyos engedményeket tett a magyar nacionalizmusnak, de a parlamentben képviselt politikai pártok között még így is a legprogresszívebb volt, s átmentette az immár hivatalosan is szovinizmussá fajult magyar nacionalizmus internacionalista érvekkel történő kárhoztatását, s a szervezett munkásságot és a vele kontaktusban levő paraszti, polgári és értelmiségi erőket nem kis mértékben immunissá tette a fasizmussal, annak ideológiai és politikai következményeivel szemben.

RÁNKI GYÖRGY, a történettudományok doktora, a Történettudományi Intézet igazgatóhelyettese.

Felszólalásában megjegyzéseket fű-

zött Köpeczi Béla összefoglaló, az egyetértés munkálását célzó előadásának néhány megállapításához. Szerinte nem volt megnyugtató az előadás ama megállapítása, miszerint Molnár Erik a haza és hazafiság kérdését elválasztja a nemzet kérdésétől. A nemzet és haza teljes azonosítását Molnár Erik nem tette meg, de utalt a hazának a nemzeten, a polgári nemzeten túlmenő kategóriájára. Állandóan hangsúlyozta, hogy a jobbágyság éppen ebben a vitatott periódusban maguk is a közös haza részének tartották magukat. Rámutatott arra, hogy az uralkodó osztály ideológiája határozza meg elsősorban egy korszak ideológiáját, de azt is leszögezte, hogy a nemzeti ideológiát megelőzően, vagy azzal bizonyos értelemben párhuzamosan is léteztek a közösségi tudatnak más ideológiai formái, tehát nem alkalmazta kizárólagosan az uralkodó osztály uralkodó ideológiájának tételét. Molnár Erik arra is utalt, hogy az uralkodó osztály ideológiáját az elnyomott osztályok felhasználhatják és mintegy visszafordíthatják és saját harcuk részévé tehetik. Úgy gondolom — fejtegette Ránki György —, ebben a vonatkozásban a haza, hazafiság és nemzet problémájának egy ilyen kettéválasztása nem elfogadható Molnár Erik munkájának értelmezésében, már csak azért sem, mert az előadás nem próbált jelentőségének megfelelően foglalkozni a hamis tudat kérdésével.

Ránki György másik megjegyzését Marx és Engels 1848-cal kapcsolatos nézeteinek értelmezése váltotta ki. Köpeczi Béla fogalmazása szerint Marx 1848-ra vonatkozó nézetei közül azokat kell figyelembe vennünk, amelyek 1848—49-ben, szinte az eseményeket követően, azal egyidőben íródtak és nem azokat, melyek későbbi olvasmányai alapján fogalmazódtak meg. Itt Ránki logikai ellentmondást lát, mert Marx korábbi és későbbi értesülései egyaránt közvetettek voltak. Ugyanígy logikai ellentmondás, amikor azt mondjuk, hogy amit Marx a szláv népek 48-as történelmi szerepére mond, az nem érvényes, amit a magyarságra, az érvényes.

A XX. századdal kapcsolatban egy kérdést kívánt kiemelni, amit Köpeczi Béla referátuma is nagyon alaposan és figyelemre méltón fejtegetett, miszerint nem lehet elfogadni sem olyan tézist, amely a magyarságnak valamiféle kollektív büntudatával számol, sem olyat, amely mentegeti a magyarság kizsák-

mányoló szerepét. Mindkét álláspont történetietlen, történész egyiket sem teheti magáévá. A továbbiakban Ránki példákkal támasztotta alá mindkét nézet meglétét és veszélyességét, ami ellen a történészeknek a leghatározottabban kell fellépni.

Felszólalásának befejezéseként arról a szerepről szólt, amelyet a történettudomány a maga közvetlen eszközeivel a történetoktatásban, és azon túlmenően a egész ideológiai életben betölt. Világosan kell látni — mondotta —, mik tudományos és ideológiai életünknek azok a problémái, amelyeket a történettudomány tud a maga tudományos eszközeivel megközelíteni és azokra választ adni. Világosan el kell választani bizonyos új jelenkori problémákat, amelyeket — ha a történettudomány nem példatárnak tekinthető — nem tudunk korábbi századok problémáiból levезetni. A XX. századi nemzet kérdésére, a szocializmus viszonyai között felmerülő nemzeti problémákra a XVII—XVIII. századi problémákból nem lehet közvetlen feleletet kapni. Tehát a történettudomány társadalmi funkcióját elismerve — a társadalmi igénynek a tudomány lehetőségein és keretein belül eleget téve —, le kell világosan szögezni, hogy a történettudománynak közvetett eszközei vannak, közvetett magyarázatokat tud csak adni, és nem adhat feltétlen magyarázatot azokra a problémákra, melyek a jelen viszonyai között merülnek fel, s amelyekre nem lehet a történelem szerves folytatásából egyértelmű magyarázatot adni.

SZÉKELY GYÖRGY kandidátus, tanzévezető egyetemi tanár.

Hozzászólásával a feudális nemzet, rendi nemzet kérdéskör megvilágításához járult hozzá. A középkor végén nem polgári értelmű, különféle osztályokat felölelő nemzetfogalom uralkodott. A feudális nemzet kérdéskörének lényeges elemei a vitélzlo rend, részben a deákok is, mint a feudális nemzetbe emelkedő elemek, de éppen így összefüggnek a nemzetbe emelkedés lehetőségének eredményével a jobbágyság antif feudális szabadságtörekvései. A harc egyszerre folyt Werbőczy társadalomszemlélete és nemzetfogalma ellen. A szélesebb nemzetfogalom egyszerre élt a kevésbé elemzett hamis tudatban és az osztályharc számos korszakra bőségesen feltárt köve-

teléseiben. 1514-ben a jobbagyság harcolt a nemzetbe kerülésért, s bukásával pillanatnyi eredményei e tekintetben is visszaszorultak. 1514 paraszttjai, vagy akár vezetőik és a néptől még el nem vált szövetségeseik mennyit tudhattak a nemzet fogalmáról, alig tisztázható.

Tanulmányosan vizsgálható a középkor végi parasztság és városlakók politikai tudata a magyarországinál fejlettebb német, németalföldi és itáliai területeken. Több példával bizonyította a felszólaló, hogy pl. Németországban a hazaforgalma nem esett egybe a birodalommal, hanem a tartomány jelentette a hazát parasztnak, polgárnak egyaránt.

A nemzet tehát némileg területi, nyelvjárási, mindenképpen csak részleges fogalom, és ez felhívja a figyelmet arra, hogy a történelmietlenség hibájába esnénk, ha a magyar történetkutatásban is a későbbi nemzetfogalmakat és hazafogalmakat vetítenénk vissza.

Az élet különféle szféráinak, és a nagy társadalmi, politikai mozgalmaknak a vizsgálatánál nem téveszthetők szem elől a hazánk egykori soknemzetiségű voltából adódó sajátosságok. A nemzetiségi probléma sohasem volt csak parasztkérdés, mint ezt a városok polgárságának problematikája is bizonyítja. A XV—XVI. századi városokban sok helyen a tisztségek megadásánál mérlegeltek, hány nyelvet tud a jelölt. A különböző városi jogok megadása nemzetiségi korlátozást is mutat, aszerint, hogy mely városban melyik nemzetiségből került ki a patriciátus. Az együttélés következtében a nyelv nem jelentett kizáró körülményt a nemesi nemzet kötelékéből. Nemcsak kollektív homógen magyar érdek és magatartás nem volt, hanem más nyelvűeknél is hasonlóan alakult a helyzet. A lakosság nyelvi különbségét, még ha vallási eltérés nem is állt fenn, már a XV. században feljegyezték. A nyelvi megkülönböztetések a török hódoltság ideje alatt természetesen letompultak. Szem elől téveszteni mégsem lehet szerepét, hiszen a nemzetvédelem, sőt a meginduló nemzetvédelem éppen akkor jelentékeny előrelépést mutattak. A XVII. századi függetlenségi harcok mindig soknemzetiségűek, épp ezért ez a kérdéskör nem vizsgálható eredményesen hungarocentrikusan. Ugyanakkor — mint az előadás is rámutatott — nem nacionalizmus egy ilyen többnem-

zetiségű állam szerepét, lehetőségét, egykori létjogosultságát feltételezni, a függetlenségért vívott harcban progresszív tartalmat keresni.

Az egyetemes fejlődéstől eltérő, de Délkelet-Európában nem egyedülálló vonások a magyar nemzetvédelem folyamataiban a török hódoltság következményei. Az ország középelemek a kiesése nemcsak gazdasági, demográfiai következményében vezetett eltolódásokhoz. Már a XVI. századi utalások az ország szívének hiányára, a politikai igények a területi központ helyreállítására, mutatják az állandósult hiányérzetet és a tudatos helyreállítási törekvést. A centrális magyar nyelvterület megszállása, az alapvető társadalmi helyzet béklyója közepette megnehezült a nemzeti fejlődés.

A kérdés további, gazdag bizonyító anyaggal alátámasztott fejtegetése után, Székely György a történetírás szemléleti kérdéseiről és a történelemoktatásban előfordult hibákról szólva megjegyezte, hogy ugyanakkor nem szabad elfeledkezni a mindkét területen elért maradandó és fejleszthető eredményekről.

FEKETE GYULA író.

Véleménye szerint több gondot, figyelmet érdemelne a történettudomány részéről a még mindig meglévő és csiraképes hazai szektáns, dogmatikus és doktrinér áramlatok topográfiája. Ugyancsak problémát lát a nacionalizmus különböző megnyilvánulásai, valamint a kozmopolitizmus kritikája körül is. A kritika csak akkor lehet eredményes, ha minden szélsőséget hasonló eréllyel illet.

Volnának tennivalók a hazához való kötődés korszerűbb és árnyaltabb megfogalmazása terén is. A neonacionalizmus ezt a kötődést szinonímáival, a bizonyos vonatkozásban tágabb, más vonatkozásban szűkebb értelmű nemzeti érzéssel és hazafisággal együtt az irracionális kódok tartományába utalja. Márpedig — fejtegette a hozzászóló — az emberi társadalmi cselekvésben, magatartásban a tudatos mellett, vagy éppen ennek ellenére, az ösztönösnek is meghatározó progresszív szerep juthat. Az elkötelezettség a nemzeti érzés formájában fejeződik ki a legkorszerűbben és legtisztábban.

Valami félreértés lengi körül a táncszózat — mondotta Fekete Gyula

—, ahol a történészek a saját belső problémáikról vitatkoznak. Ránki Györgynek nyilván igaza van, amikor bizonyos dolgokról megállapítja, hogy — képletesen szólva — ez az asztal már nem az övé, de a történettudománynak túl kell lépnie a saját asztalán. Itt a közgondolkodás, a történelemtanítás alakításáról van szó, ami valamelyik vonatkozásban kapcsolatban áll a történettudomány belső munkáival, vitáival is. A felelősségben a történészek is osztoznak, ez alól a közvélemény nem menti fel őket.

Fekete Gyula szót ejtett a dezilluzionálás problémájáról is. Egyetértett azzal, hogy semmi nem gáncsolhatja úgy a tudományos kutatást, mint a tabusítás, aminek a tudomány szabad fejlődése érdekében mindenképpen ellent kell állnia. Ez azonban az igazságnak csak kisebbik fele. Szerinte ugyanis, ami a tudomány inerciarendszerében igaz, az nem feltétlenül igaz a közgondolkodás inerciarendszerében. A történész kötelessége feltárni — amint azt Benczédi László tette hozzászólásában —, hogy egyes kuruc generálisok éppúgy főurak voltak, mint más korabeli főurak, éppúgy elfenekeltették jobbágyaikat, elvették marháikat és így tovább, de míg ez a történettudomány inerciarendszerében igaz, addig egy 12 éves gondolkodásának rendszerében hazuggá válik, mert még nem tud történeti módon gondolkodni; az ilyen ember nem lehet számára eszménykép. A történeti gondolkodás csak fokozatosan alakul ki a fiatalokban, csak érlelődésük folyamatában próbálhatjuk megközelíteni lépésről lépésre azokat a történeti fogalmakat, amelyek a valóság teljes képét adják.

A tudomány rendszerén kívül vannak más gondolkodási, felfogási rendszerek is — pl. irodalom, művészet —, amelyeknek más törvényei vannak, mint a tudomány igazának, sőt más az anyanyelve is. A tanácskozástól épp azt várta Fekete Gyula, hogy segít megoldani a történelem anyanyelvéről a 12. éven aluliaknak szóló irodalom anyanyelvére való műfordítás gondjait úgy, hogy eközben minél teljesebb maradjon a történelmi igazság. Való igaz, hogy utána már kétségkívül egyre inkább a tudomány anyanyelvét kell megtanulnia az ifjúságnak, de nem lehet egyenesen arra tanítani. A gyermek romantikára szomjas, és ha nem

adunk neki a közért élni, harcolni tudó hősöket, akkor azt választ magának, akit éppen talál.

NAGY ANDORNÉ középiskolai tanár.

Felszólalásában a történelem tanításának sokrétű problematikájával foglalkozott. Az eredmények mellett taglalta az oktató-nevelőmunka eredményét kedvezőtlenül befolyásoló tényezőket, majd a pedagógus személyének a történelemoktatásban betöltött fontos szerepéről, mint a történelmi tudat sikeres alakításának döntő tényezőjéről beszélt.

MÓD ALADÁR, a történettudományok doktora, tanszékvezető egyetemi tanár.

Megállapította, hogy a referátum a maga mértéktartó voltában is előrelépést jelent és alkalmat ad a további vitákra.

Szerinte nem lehet azon vitatkozni, hogy Rákóczi, Kossuth, 1919 stb. a magyar történelem nagy haladó örökségéhez tartozik, a magyar történelem fő vonalát képezik, de nem lehet megfeleledkezni arról, hogy ez a magyar történelemnek egy része, és ezen túl van a magyar történelem egésze, van Werbőczy, Szapolyai, Károlyi Sándor, Tisza István, Horthy és sok minden, ami századokon keresztül, s végzetes módon meghatározója volt a magyar történelemnek.

A deheroizálás kérdésében — polemizálva az előtte szólókkal — Mód Aladár kifejtette, egyetért azzal, hogy a történelmi tények sokoldalú kifejtése szükséges, azonban lényeges az értékelés. A történelmi értékelés szempontjából nem az egyes tények, hanem a tények sokasága és összefüggése, az öszszesítés a döntő.

Fel kell lépni a tudományos leegyszerűsítések ellen, ami ott gyökerезik magában a történelemgondolkodásban is, amikor a marxista szemlélet totális történeti elemzésével ellentétben a fejlődést csak a termelőerők gazdasági növekedése vagy a nemzetközi helyzet oldaláról nézzük.

Ránki György hozzászólására reflektálva Mód Aladár vitába szállt Molnár Erik nemzetfelfogásával. Szerinte Molnár Erik tévedett, amikor az osztályharcok és nemzeti függetlenségi harcok

viszonyát értelmezve azokat elkülönítette, sőt szembeállította egymással. Pedig a történelem világossá teszi, hogy nemcsak a faszizmus elleni harc szakaszán fonódott össze az osztályharc a függetlenségi harccal. 1848 nemcsak nemzeti függetlenségi harc, hanem annak keretében, annak tartalmával együtt egyben osztályharc is volt. Ez áll a mára, a szocialista integráció erőforrásait, létrejöttének feltételeit tekintve is.

A történészek felelősségéről szólva, azokkal értett egyet, akik felvetették a történészek felelősségét a jelen és a politika kérdéseinek közvetlen alakításában. A szocialista nevelés és hazafias nevelés dolgában igenis elsőrendű szava, szerepe és jelentősége van a történettudománynak és a történetoktatásnak. Nem független a történettudomány és történetírás irányultságától, gondjaitól, hogyan áll a történelemtanítás az iskolában. Az egyik egyetemi legújabbkori történeti jegyzetben mindössze 10–15 százalék jut a magyar munkásmozgalom, a kommunista párt, az ellenállási mozgalom harcának bemutatására, míg 80 százalék foglalkozik az ellenforradalmi kormányokkal. Háttérbe szorul annak a Magyarországnak a története, melynek örökösei vagyunk. E mellett nem lehet elmenni szó nélkül.

DOBOZI IMRE író, a Magyar Írók Szövetségének főtitkára.

A vitát figyelve kialakult benne — legalábbis, ami a témának a társadalommal való jó kontaktusát illeti — az a vélemény, hogy jó lenne azt tudatosabban és konzekvensebben abba az irányba terelni, hogy a történettudomány is — hasonlóan az irodalomhoz és más művészetekhez — abban a tekintetben vetessék mérlegre, mennyiben tud eredményeivel, revelációival, új összegezéseivel hozzájárulni a nemzeti tudat, a szocialista tudat formálásához. Nem alárendelt, nem kiszolgáló szerepről van szó, hanem éppen ellenkezőleg, minél szuverénebb és öntörvényűbb a történettudomány, annál inkább képes megfelelni azoknak a feladatoknak is, amelyek állami jellegűek. A szuverenitáson a történettudománynál nem az ideológiától való függetlenedést érti, hanem az ideológiának, mint elvi pozíciónak szuverén kezelését a történel-

mi igazság minél teljesebb felderítése érdekében. A történelemtudománynak hosszú időn át egyik tehertétele volt, hogy éppen szuverenitása nem érvényesülhetett a megfelelő módon. Ennek helyrehozása szerencsére néhány év óta elkezdődött és folyik, de egy csomó olyan beidegzettséget hagyott hátra történezeinkben, amitől nem könnyű megszabadulni.

Sok vita folyt itt arról, vajon a hazafiság milyen mértékben lehetett mozgatóereje az uralkodó osztálynak és milyen mértékben az elnyomottaknak a történelem különböző időszakában, a nemzeti és forradalmi küzdelmek különböző fázisaiban. Övünk kell magunkat a végletességektől, attól, hogy vagy csak felülről, vagy csak alulról plántálódhat be a tömegekbe egy ideológia, köztük olyan is, mint a hazafiság. Nemcsak a nemzeti tudat optimálisan lehetséges teljes fokán képes valaki megérteni kora törekvéseit és azokban részt venni. Ha ez nem így volna és az érvek mellett nem volna szerepe az empiriának, az emocionális világnak, akkor egyszerűen nem tudnánk megmagyarázni annak a többnyire parasztkból álló, több mint százezer magyar hadifogolynak a magatartását, akik részt vettek a szovjet—orsz polgárháborúban, mert azt mégse tegyük fel róluk, hogy világosan értették az ottani és itteni felszabadulás közötti összefüggést.

A történeti tudat, a mai hazafiság kérdéséről szólva Dobozi Imre kifejtette, hogy jó lenne olyan tudatszociológiai felmérés, amely akár szondázással is megpróbálna valamiféle képet kapni arról, hogy a haza, a hazához való ragaszkodás, a haza által megtestesített tárgyi és eszmei tényezőkhöz való ragaszkodás ma milyen fokon és milyen intenzitással él az emberek fejében. Nem volna haszontalan a becslések helyett valódi tájékozódásra is szert tenni, mert ez sokat segítené nemcsak a történettudomány, nemcsak az irodalom ilyen irányú feladataiban, hanem az oktatásban is. Az nyilvánvaló, hogy sokkal több gondot kell fordítani a komplexitásra, a történelmi igazság teljes feltárására, mindazon csatornákon keresztül, amelyekeken egy ember tudat- és érzelmi világa kialakul és karbantartható. Itt az eszközök egész sorát elhanyagoltuk; például a telekommunikációs eszközök jelentős terjedel-

mét átengedtük olyan publikációknak, műsoroknak, amelyek szinte ellene dolgoznak mindannak, amit ugyanezen telekommunikációs eszközök a tudatra, hazafiságra való nevelés, a való-ságról való objektív tájékoztatás címén a másik oldalon elmondanak.

A legizgatóbb problémaként jelölte meg a válaszadást arra a kérdésre, mi legyen a mai fiatal történelmi ember-eszménye és mai forradalmár eszménye. Valahol e körül van a legnagyobb tisztázatlanság, itt kellene a legsürgősebb és legszükségesebb szolgálatot elvégezni történészeknek, íróknak, pedagógusoknak egyaránt. A Zrínyi-képből kiindulva hangsúlyozta, hogy csak egy Zrínyi volt, aki mindent csinált, mindent feláldozott és közben marhá-val is kereskedett. Nem szenteket akarunk adni, hanem olyan embereket akarunk eszményként állítani, akik nem voltak hibátlanok, nem csupa vonzó tulajdonsággal rendelkeztek, de bizonyos történeti helyzetekben nagygyá nőttek, megtették kötelességüket.

KENDE JÁNOS, a Párttörténeti Intézet tudományos munkatársa.

A Magyar Tanácsköztársaságnak a nemzeti, nemzetiségi kérdés megoldására irányuló kísérletéről szólt, amely éppen következetes internacionalizmusánál fogva minden megelőzőnél demokratikusabb volt. Ennek forrásai a magyarországi munkásmozgalom évtizedeken át kialakított internacionalista tradíciói, a Szovjet-Oroszországból hazatértek élményanyaga, valamint a világforradalom kontinentális méretű győzelmének reménye.

Ha azt vizsgáljuk, milyen volt az a szocialista válasz, amit a nemzetiségi kérdés problémáira adtak, akkor azt látjuk, hogy ez volt az adott körülmények között tényleg az egyetlen helyes válasz, ti. a szocialista föderáció megvalósításának kísérlete. A Tanácsköztársaság alkotmánya mintegy az eljövendő kelet-európai vagy európai szocialista föderáció alapegységeként beszélt a magyarországi szövetséges Tanácsköztársaságról, és hangoztatta annak nyílt jellegét, más tanácsköztársaságok csatlakozásának lehetőségét.

Fontos feladatunk hangoztatni a tudományos irodalomban, az ismeretterjesztésben és az oktatásban egyaránt, hogy a Tanácsköztársaság célja többek

között a kelet-európai nemzeti kérdés szocialista megoldása volt.

R. VÁRKONYI ÁGNES, a történettudományok doktora, a Történettudományi Intézet főmunkatársa.

A vita jelentőségét a közös nyelv kialakítására tett erőfeszítésekben látta. A közös nyelven én nem azt értem — hangsúlyozta —, hogy a tudomány műhely-eredményeit egy az egyben kell átvinni az ifjúság körébe és az iskolába, hanem a tartalmi egyezéseket. Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a történészek nem először vitatkoznak a nemzet kérdéséről. Már a reformkorban, majd 1848 után, tehát egy nagy társadalmi átalakulás, a polgári fejlődés robbanásszerű előrelendülése idején, szinte szóról szóra azonos kérdésekről folyt a vita, mint amelyek minket immáron tíz esztendeje foglalkoztatnak, s a mostani értekezleten is sokféle megközelítésben elhangzottak.

A vita azonban nem eredménytelen, amit az is bizonyít, hogy nem kis mértékben éppen a viták tudományos lecsapódása eredményeképpen igen sok monográfikus munka született a történészműhelyben.

A továbbiakban három kérdéssel foglalkozott a felszólaló. Elsőként a történettudomány törekvései és a korszerű történeti tudat szerves összefüggését vizsgálva hangsúlyozta: Ha pl. a XVII. századi történelmünket mi az ifjúság fogalomrendszerében, életkori sajátosságainak megfelelően megsűrve és leegyszerűsítve akarjuk valóság tartalmában megragadni, azt semmiképp sem tehetjük úgy, hogy kizárjuk a szépet belőle, vagy az egyes adatokat valamilyen szelektálásnak vetjük alá. A XVII. század során az Európa és Kelet-Európa közötti kapcsolatokban, a gazdasági fejlődésben bekövetkezett változásokkal tudjuk csak magyarázni a Zrínyiek gazdasági tevékenységét. Ha ebben a szerves egységben vizsgáljuk gazdasági tevékenységüket, akkor ez egészen más optikát ad politikai tevékenységüknek is. Tehát a történettudomány csak úgy tudja a XVII. század személyiségeit való-sághűen átadni az oktatásnak és az irodalomnak, ha az ombert a maga teljességében ragadja meg.

A második kérdéskör keretében Rákóczi korabeli példákkal alátámasztva

beszélt a fogalmak tisztázásának szükségességéről, ami szintén igen alapos, körültekintő munkát igényel.

Végül röviden szólt Várkonyi Ágnes a történelemtudomány funkciójáról. En egy XIX. századi megfogalmazást idéznék — mondotta —, ami Erdélyi János körében fogalmazódott meg, és pedig azt, hogy a történelemtudomány a jövő csillagászata. A XIX. században ugyanis a csillagászatot még mint a hajósok és a földművesek tudományát fogták fel, akiknek az életük állt vagy bukkott az égbolt törvényeinek ismeretén, és én meg vagyok győződve, hogy a történelemtudomány jövője — de mai társadalmi tudatunk jövője is — a törvényszerűségeket és a valóságot feltáró történettudománytól erőteljesen függ.

HANÁK PÉTER kandidátus, a Történettudományi Intézet osztályvezetője.

Leszögezte, hogy a történelemtudománynak sem a hőskultusz, sem a deheroizálás nem feladata, hanem a történelmi valóság tényeken, az összefüggések marxista elemzésén alapuló feltárása. Amennyiben a történettudomány, valamint az oktatás és népszerűsítés különböző inerciarendszerein Fekete Gyula azt érti, hogy a különböző korú és műveltségi szintű közönségnek másként kell ugyanazt az igazságot előadni, akkor egyet lehet vele érteni, ha azonban úgy értelmezi, hogy különböző igazságok vannak, akkor nem.

Hanáknak Péter véleménye szerint Mód Adárnak historizáló álláspontjáról konstruál egy történelmi „vonalat”, amely — bármennyire rokonszenvesek is egyedi darabjai, bármennyire példaképeink is lehetnek különböző szinten — egészében mégiscsak utólagos konstrukció. Mert Dózsa és Rákóczi, Petőfi és Kossuth, Ady, Károlyi és 1919 a valóságos történelmi folyamatban nem kapcsolódott össze valamilyen organikus és lineáris kontinuitásban, hanem csak a mi tudatunkban, mi alkotjuk meg utólag a szerves kontinuitást. Külön-külön mindegyik pozitív, az egész vonal összekapcsolása mégis olyan historizálás, amelyre a marxista történetírásnak nincs szüksége. Dózsa akkor is szocialista tudatunk része, ha nem összefüggő előzménye Rákóczinak, a reformkor nemesi

liberálisainak, Kossuthnak, akik egyébként nem is rokonszenveztek a Dózsa-felkeléssel.

Azért sem helyes ez a „fő vonal” koncepció, mert ha erre a szemléleti alapra helyezkedünk, akkor el kell ismernünk, hogy a magyar történelemnek több „fő vonala” is van. Akkor van a Werbőczy—Nagymajtény—„Vitam et sanguinem”—Világos—Tisza—Horthy „fő vonal” is — sőt akkor konstruálható — vagy rekonstruálható — egy magyar felvilágosítók — a 48 előtti liberális reformnemzedék — dualizmus kori liberálisok — polgári radikálisok — szociáldemokraták reformer-vonal is. És talán még több is. Nincs ennyi „fő vonala” a magyar történelemnek, ezek együtt alkotják az osztályharc és a nemzeti harc hol egymással ütköző, hol egymást kiegészítő-erősítő teljességében a magyar történelmet, és nem lehet belőle csak ezt, vagy azt vállalni. Történelmünket úgy, ahogy van, bukásaival és győzelmeivel, szégyenletes aktsaival és nagy tetteivel, fényeivel és árnyai-
val kell vállalnunk.

Vitába szállt a felszólaló Mód Adárnak azzal a megjegyzésével is, hogy a feudalizmus egész korszakát tekintve, a Dózsa-felkeléstől 1848-ig és azt követően is potenciálisan a szabaddabb nemzeti fejlődésnek a parasztság volt a legsúlyosabb s legmesszebbmenően érdekelt tömegereje. A nemzeti fejlődésnek különböző periódusai vannak, és a fejlődés során változik a vezető erő is, a tömegere is. A parasztság nem lehetett a nemzeti fejlődés tömegereje a feudalizmus egész korszakában.

A nemesség, a nemesi értelmiség bizonyos rétegei, később a polgárság bizonyos rétegei voltak leginkább érdekelve a nemzeti fejlődésben, és ne feledkezzünk meg a munkásságról sem, amely a XX. században ugyancsak „messzemenően” érdekelt, és ugyancsak „tömegereje” a szabad nemzeti fejlődésnek.

LIPTAI ERVIN ezredes, kandidátus, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum parancsnoka.

Nagyon jelentősnek tartotta a tanácskozást, ahol a jelenlevő történészek, pedagógusok, írók s mindazok, akiknek felelőssége van a közvélemény

formálásában, az alapvető kérdésekben egyetértettek, ami az immár évtizedes vitában való előrehaladásnak döntő feltétele.

A vitát kiegészítendő, szükségesnek találta megvilágítani a történettudomány szerepét a honvédelmi nevelésben. Ismeretes, hogy távol áll tőlünk mindenfajta militarizmus. Békepolitikát hirdetünk és vallunk, nem azért, mert a jelen történelmi szakaszban ez taktikailag előnyös számunkra, hanem mert ez a kommunista humanizmus lényegéből, a szocializmusból szükségszerűen következik. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy nekünk az elért eredmények megvédésére készen kell állunk egy olyan esetleges háborúban, amely minden eddigi háborúnál nagyobb erkölcsi és fizikai megpróbáltatásoknak teszi ki a katonákat és a határországot. Felkészülni a szocialista haza megvédésére egy ilyen háborúban, vállalni a tudatos önfeláldozást minden eddiginél borzalmasabb körülmények között, nem lehet hazafiság nélkül. A hazafiságot pedig — bár ebben szerepe van a történelmi hagyományoknak is — elsősorban a mai magyar szocialista valósághoz való viszony határozza meg. A történelmi tudat formálásának szintén nagy szerepe van. Eszmények, a történelmi példa tudatformáló ereje nélkül nem folyhat történelmi nevelés. Viszont világosan kell értelmezni, mi a történettudomány és mi az interpretátorok, valamint a történelemoktatás feladata a tudatformálásban, a hazafias nevelésben. A történettudomány objektív törvényszerűségeket feltáró szerepéből és a marxizmus lényegéből adódik, hogy nem a történelmi folyamat egyik vagy másik oldalának az ábrázolására van szükség ahhoz, hogy a hazafias nevelést szolgáljuk, hanem a történelem valóságos, tudományos ábrázolására. A marxista történész számára nincsenek kényelmetlen tények, amelyek zavarják koncepcióját. Ha mindezt figyelembe vesszük, nem lehet ellentmondás a tudomány objektív feltáró tevékenysége és a nevelőmunka között.

SZABÓ FERENC, a Magyar Úttörők Szövetségének főtítkára.

Felsőzolásának középpontjába a történettudomány és a történelemkutatás szintézisének, összefonódásának prob-

lémáját állította. Tapasztalata szerint a történelemtudomány képviselői nem támogatják kellőképpen az úttörőmozgalom által a játék, a romantika és a történelem egységében lebonyolított akciókat, sőt a gyerekek történelemszemléletét féltik ezektől. Minden tudósnak meg kell értenie, hogy az általános iskolás korosztály a tárgyi gondolkodás szintjén van, eszmék számára csak jelképekben, személyekben léteznek. Az absztrakt gondolkodás csak a nyolcadik osztály néhány kiváltságosának sajátja. A történelemszemlélet csak események, történések, a társadalmi mozgás csak mechanikai mozgás útján válhat az általános iskolás gyermekek sajátjává. A mai gyerekek nem állhatnak meg a tankönyv vagy esetleg a múzeumok „ne nyúlj hozzám”-ja szintjén. Ha nem adunk számukra cselekvési lehetőséget, nem tudjuk elérni azt, amit mindannyian szeretnénk.

LENGYEL BALÁZS író.

Az írás és történelemírás rokonságáról szólva példákat sorakoztatott fel annak bizonyítására, hogy az író és a történész egyformán tényeket kap és ezek alapján építi fel a korabeli életet. Az író nem konstruál történetet, aminek van valami mondanivalója, hanem az életanyagot írja meg s abból adódik a mondanivaló. Hasonlóképpen van ez a történetírásban is, mert az előre elkészített konstrukcióknak itt is megvan az a veszélye, hogy mesterségesen rendezik az anyagot.

LACKÓ MIKLÓS kandidátus, a Történettudományi Intézet osztályvezető-helyettese.

Véleménye szerint a történésznek a múltbeli eszméket egyrészt igazságtartalmuk, másrészt az adott korban betöltött funkciójuk oldaláról kell megközelítenie, ami a történelemben távolról sem esik mindig egybe, az egész társadalmi tudat eszméi visszatükrözésének bonyolultságánál fogva. Ebből a szempontból az irodalom és a történetírás között elvi különbség van. Ezért nem lehet egyetérteni Lengyel Balázssal, aki a történészek és írók közötti közeledést, érintkezési pontokat mintegy szakmai, módszerbeli vonalon keresi. Ezzel szemben az eszmék terén kell a közeledést megtenni,

mert minden érintkezési pont ellenére a társadalmi tudatformák világában a két megközelítési mód különböző. Ne mossuk el a történeti és eszmei fejlődés határvonalait, hanem inkább határoljuk el a kettőt egymástól, mert így mindkét terület csak nyerhet.

Lackó Miklós funkciójában vizsgálta, mi az oka annak, hogy napjainkban a nemzeti nacionalista eszme körüli viták fellendültek, fellángoltak. Mi a funkciója ma a megerősödött nemzeti nacionalista orientációnak? Ez — véleménye szerint — csak úgy érthető meg, ha megvizsgáljuk a nemzeti nacionalista gondolatkör nemzetközi és hazai belső vonatkozásait. Nemzetközi vonatkozásban a fellendülés mögött egyrészt egy speciális magyar probléma, a Közép-Kelet-Európában megoldatlan nemzetiségi kérdés áll, másrészt pedig az az integrációs folyamat, amely végbemegy Európaszerte a szocialista táboron belül is. Ezen belül a nemzeti gondolat bizonyos kollektív szerepet játszik, abban az értelemben, hogy ez a folyamat az önálló nemzetek, a szocialista nemzetek közösségének, egyesülésének az alapján megy végbe.

A kérdés belső vonatkozása talán bizonyos fokig még bonyolultabb és problematikusabb is. Az rejlik ugyanis a kérdés mögött, hogy az elmúlt 20—25 éves társadalmi átalakulás során a társadalmi struktúrában olyan változások mentek végbe, melyek feloldották a hagyományos társadalmi osztályok és rétegek egymáshoz való viszonyát és azt a sajátos struktúrát, amely ezen a talajon fennállott. Az átmeneti időszakban sok bomlásjelenség is mutatkozik, és nem tagadhatók bizonyos pozitív törekvések az olyan megközelítésben, amely olyan eszmei motivációkat keres, amelyek az átmeneti időszakban — amikor, sajnos, a szocialista közösségi tudat fontos, alapvető elemei nehezen és lassan, sokszor vargabetűkkel, visszaesések közepette bontakoznak — a nemzeti eszmével, a nemzeti tudattal kívánják rendezni azt, ami rendezetlennek tűnik. A vesztélyt abban látta Lackó Miklós, hogy a nemzeti gondolat egy többé-kevésbé modern társadalom eszmei összefogására hogyan, milyen módon és meddig képes. Normális körülmények között ugyanis, amikor külső fenyegetés következtében nincs egy nemzet vég-

veszélyben, a nemzeti eszme — bármennyire jelentős szerepet tölt is be a társadalmi tudatban — egy társadalom struktúrálására eszmeileg nem képes. Ha vállalja ezt a struktúráló szerepet, akkor múlhatatlanul lecsúszik egy olyan útra, mely nem tekinthető progresszívnek, elfedőjévé válhat a nehezen bontakozó szocialista közösségtudatnak, vagy olyan döntő elemeknek, amelyeknek kibontakozása a legnehezebben megy előre.

MÁRKUS LÁSZLÓ kandidátus, a Történettudományi Intézet főmunkatársa.

A politikai gondolkodásunk történetében és ennek historiográfiai megítélésében fordulópontot jelentő Molnár Erik-vita lényegét annak a problémának a felvetésében látta, hogy vajon a kommunista párt, amikor meghirdette a népfrontpolitikát, ideológiailag a nemzeti érzéssel, illetve a nacionalizmussal lépett-e koalícióra, akkor egyrészt erősítette-e a népfrontot és hogyan, vagy gyengítette-e; másrészt ez mennyiben vált csapdává ebben a politikai ideológiában, melyik élte túl a másikat, melyik győzött, vagy tendenciájában melyik jelentkezett nagyobb erővel. Álláspontja: a marxista ideológiában a társadalmi problematika áll az első helyen és ennek a nemzeti problematikát alá kell rendelni. Ha nem így kezeljük a kérdést, akkor az hosszú távon visszaüt. Az elmúlt 50 év tudatszociológiai felmérései, véleménye szerint, negatív képet adnak a nacionalista fertőzöttséget tekintve.

SZOKOLAY KATALIN kandidátus, a Párttörténeti Intézet tudományos főmunkatársa.

Kifejtette, hogy a nemzeti kérdés problémája azt követően került előtérbe a munkásmozgalomban, miután a nemzetközi kommunista mozgalom nagyon komolyan kezdte felmérni, mi volt az oka, hogy 1918—19-ben a világforrádalom elmaradt, a kispolgárság, a középrétegek és a hatásuk alatt levő munkástömegek nem csatlakoztak a proletár forradalmi mozgalomhoz. Világossá vált, hogy ezeket a rétegeket elsősorban azokon a feszültségeken, életükbe vágó kérdéseken keresztül lehet megnyerni, vagy legalább is semlegesíteni, mint a nemzeti kérdés, pa-

rasztkérdés stb. Nem lehet egyetérteni azzal, hogy a kommunista mozgalom a VII. kongresszuson vette fel programjába mint stratégiát a nemzeti kérdést, hiszen nem véletlen, hogy Lenin olyan nagy súlyt helyezett a nemzeti kérdésre napirendre tűzésére és helyes megoldására. De nem lehet egyetérteni azzal sem, mintha a nacionalizmus becsempésződött volna a kommunista mozgalomba. A nemzeti kérdést egyike azoknak a problémáknak, amelyekkel a kommunista mozgalomnak igen komolyan kell foglalkoznia.

Ezt követően kifejtette: egyetért azzal, hogy a történettudománynak saját inerciarendszeréből meg kell kísérelnie átlépni a közgondolkodás inerciarendszerébe, a feltárt igazságokat el kell juttatni a tanulóifjúsághoz. E feladat felelősségét a történészek érzik, vállalják. A probléma ott van, hogy hogyan és mit. A továbbiakban néhány, az érvényben levő tankönyvekből kiragadott, a második világháború időszakából vett példával bizonyította, hogy a „hogyan” és „mit” körül még vannak problémák.

MOLNÁR ZOLTÁN írta.

Szerinte a vita túlságosan szaktudományi irányba ment el, holott a konferenciát épp az teszi fontossá, hogy napjainkról szól: a legaktuálisabb kérdésekről, a szocialista nemzetté válás folyamatának előttünk álló feladatáról. Tudományosan fel kell tárunk azokat a lehetőségeket, módokat, formákat, amelyekben az emberek létüknek, társadalmuknak tudatos alakítóivá válnak. E fő kérdés mellett nem lehet eltekinteni a nemzeti kérdéstől, mert úgy látszik, hogy az előttünk álló kornak valóban kategóriája a szocialista nemzet, hozzá kell szoknunk, hogy ebben gondolkozzunk. Ahhoz, hogy megváltoztathassuk létünk formáját, visszafelé meg kell teremtenünk egy bizonyos folyamatosságot szemléletünkben. Egyszóval rendet és egyensúlyt kell teremtenünk a társadalmi kérdésekben, nem elválasztva a nemzeti kérdéstől.

OTTA ISTVÁN ny. vezérőrnagy.

A népi patriotizmus kérdésével foglalkozott felszólalásában. Az ideológiai történeti kutatások is megerősítették, hogy már nagyon korán létezett népi patriotizmus, korábban, mint ahogy ez a kifejezés megjelent az írott forrásokban. A fogalmak nem mindig akkor ke-

letkeznek, amikor a jelenség vagy dolog születik. A továbbiakban — példaként támasztva alá állítását — összegezésként megállapította, hogy népi patriotizmusról azokban a korokban is beszélhetünk, amikor az ideológiai kutatás még nem felelt fel a patriotizmus szót, de lényegében a hon védelméről van szó, s az emberekben megvan az elkövetés az áldozathozatalra.

A centralizáció kérdését elemezve megállapította, hogy a centralizáció fogalmát a marxizmus pozitív fogalomként is kezeli. Ebből következik, hogy centralizáció és centralizáció között feltétlenül különbséget kell tenni. A nemzeti államok kialakulása irányában ható centralizációs törekvéseket el kell választani a rómaiától a Habsburg birodalomig terjedő birodalmak erőszakos hódításokon, felkelések leverésén nyugvó centralizációs törekvéseitől.

KÖPECZI BÉLA a hozzászólásokra válaszolva hangsúlyozta, hogy képtelenség a rendkívül sok kérdést feltevő vita minden kérdésére kitérni, csak néhány alapkérdést kíván kiemelni.

A referátum célját illetően megállapította, hogy szándéka az egyetértés munkálása volt, mégpedig abból az aspektusból, hogy a történelemtudomány a maga tudományos és társadalmi felelősségének a tényénél vizsgálja meg azokat az eredményeket és vitákat, nyitva hagyott kérdéseket, amelyek az elmúlt 10 esztendőben jelentkeztek. Sajnos, a történettudomány alkalmazásának kérdésében viszonylag kevés hozzászólás hangzott el és így nem nyílt lehetőség a társadalmi felelősség problematikájának kellő megvilágítására. A történészviták körüli nézeteltérésekben annak a kérdéskomplexumnak van nagy szerepe, amit úgy lehetne megjelölni, hogy egy új társadalmi rend keresi a maga kohéziós erőit, annak a közösségi tudatnak a megerősítését, amelyik a társadalmi létben indul el, de megszilárdulásához az ideológiai eszközök is szükségesek.

A Molnár Erik-vitával kapcsolatban leszögezte, hogy a maga részéről történetileg, tehát konkrétan az adott helyzetből kiindulva és a történelmi igazság szempontjából szeretné nézni az egyes iskoláknak és irányzatoknak a helyét. Molnár Erik vitaindítását nagyra

értékeli, de a haza és a nemzet fogalmának a múltba való visszavetítését elutasító álláspontjával szemben tágabban és szélesebben értelmezi a kérdést.

Egyetértett azokkal, akik azt kívánták, hogy a történelmi igazságnak megfelelően, a maga totalitásában kell folytatni a magyar történelem kutatását. Ez azt is jelenti, hogy különböző vonulatai vannak a magyar történelemnek, amelyek a maguk ideológiai komponensei szempontjából, tehát eszmei szempontból is különfélék. Az osztályharc és nemzeti függetlenségi harc, annak különböző változataiban, rendkívül összefonódnak egymással, amit mindenképpen tekintetbe kell venni, ha nem is tekinthető a magyar történelem egyetlen és fő vonulatának.

A nemzeti kollektív büntudat vagy felmentés kérdésében a szomszéd népekkel kell az egyeztetést a történetírásban elvégezni, és nagyon világosan kifejezteni álláspontunkat, hogy nem mentjük a magyar uralkodó osztályt, de azt sem vállaljuk, hogy az egész magyarság kizsákmányoló volt!

Az ideológia problémáját elemezve Köpeczi Béla szükségesnek tartotta hangsúlyozni azt a helyes meghatározást, hogy egy bizonyos fajta eszmei rendszerről van szó, melynek funkciója osztályok és korok szerint különböző. Azzal a megfogalmazással, hogy a hamis tudatnak semmiféle valóságtartalma nincs, nem ért egyet. Szerinte azt kell konkrétan vizsgálni, hogy milyen mértékű ez a valóságtartalom. Funkcióját tekintve igen nagy jelentőségű, mert pl. a nacionalizmus — úgy is mint hamis tudat — nagy szerepet játszott nemcsak a magyar nép, hanem általában a délkelet-európai népek történetében is.

A történettudomány szerepével kapcsolatban hangsúlyozta, hogy a valóságfeltárás és az ideológiai funkció elválaszthatatlan. A viták nem akadályozták feltétlenül azt a nevelőmunkát, amit viszont minden körülmények között el kell látnia a történettudománynak a közösségi tudat, ezen belül a történelmi tudat fejlődésében. Az a baj, hogy nem elég ismertek azok a történelmi munkák, amelyek az elmúlt tíz évben megjelentek, és a köztudatba a történészvitáknak csak bizonyos elemei szűrődtek át.

Ami az írókkal való közös nyelv kérdését illeti — bár más a művészi és a

tudományos megismerés —, a kettő közt nincs olyan szakadék, mint pl. a művészetek és a műszaki tudományok között. Mindenesetre jobban meg kell ismerniük egymást a két terület képviselőinek. A történettudománytól ma senki nem azt várja, hogy a napi politika kiszolgálója legyen, hanem azt, hogy az igazságot, a történelmi fejlődés objektív törvényszerűségeit tárja fel. Nem kell attól félni, hogy valamiféle dogmatikus politika az illusztrálást fogja tőle megkívánni. A kérdés másik oldala viszont, hogy amennyiben a történettudomány nem támogatja eléggé azokat a területeket és eszközöket, csatornákat, kommunikációs lehetőségeket, amelyek fontos szerepet töltenek be a történeti tudat formálásában, akkor nyilvánvalóan szakadás következik be a kutatás eredménye és annak felhasználása között. Mindezt árnyalt módon kell tennie, számolva az ifjúság megkívánta speciális módszerekkel is.

VASS HENRIK elnöki zárszavában néhány reflexiót fűzött az elhangzottakhoz, előrebocsátva, hogy élni fog a lehetőséggel és írásban fejti ki részletes véleményét a felmerült kérdésekről. A történettudomány társadalmi felelőssége, funkciója, valamint a valóságfeltárás és az ideológia viszonya kérdéséhez hozzáfűzte, hogy a politika és a tudomány is olyan téma — amellyel foglalkoznunk kell. A valóságfeltárás és az ideológia között — véleménye szerint — kimutatható a közvetlen kapcsolat. Ez 1956 előtt is megvolt, amikor sok tekintetben nemcsak pozitív értelemben járultak hozzá a történészek a korabeli politika támogatásához. Az önvizsgálat azt is megköveteli, hogy szembenézzünk azzal, mik a mi feladataink azoknak a téves eszmei beidegződéseknek a felváltásában, amelyeket többek között mi idéztünk elő. Ez a történész egyéni felelősségét is hangsúlyozza.

Az utóbbi években előretörő nacionalista hullám nem valamiféle „természeti csapás”. Történelmi forrásainak kibogozásával, elemzésével azonban még adós történettudományunk.

A nacionalizmus—internacionalizmus kérdés gondot okoz a történettudományban és oktatásban. E bővebb kifejtést igénylő témát illetően Vass Henrik megjegyezte, hogy a Benczédi László által felhozott 1948—49-es stratégiai fordulatváltás annál sokkal bonyolultabb, összetettebb képlet, mint ahogyan ő ezt

felvázolta. Nem szerencsés ebben az összefüggésben a XX. kongresszus példáját felhozni. Ez ugyanis egy fordított tendenciát is elindított azáltal, hogy a szocializmus építésének eddig elhanyagolt sajátos nemzeti vonásait olyan jelentősen és jogosan előtérbe állította — vagy ha úgy tetszik, rehabilitálta —, amire való hivatkozás, továbbá az általános törvényszerűségek, a szocializmus építése általános tapasztalatainak negligálása vagy mellőzése néhány ország kommunista pártjának tevékenységében bizonyos nacionalista torzítások forrása lett.

A hozzászólások kitértek az optimista-pesszimista történelemszemlélet, a bukott forradalmak kérdésére. Ezzel kapcsolatban Vass Henrik a marxizmus klasszikusaira hivatkozva megállapította, hogy történelmi értékkel mérve nincsenek „megbukott” forradalmak, mert még egyetlen nagy társadalmi változással sem indulhattak az elnyomott osztályok úgy harcba, hogy egy csapásra sikerült volna kísérletük, hanem a dolgozó osztályoknak többször is neki kel-

lett rugaszkodniuk ahhoz, hogy nagy társadalmi céljaikat elérjék.

A haladó és szocialista hagyományaink, a demokratikus hazafiság és a szocialista hazafiság közötti kontinuitásról szólva kifejtette az ülés elnöke, hogy a kérdést nagyon fontosnak tartja a történettudomány és az oktatás viszonyának szempontjából is. Arra a kérdésre, hogy hogyan kell tovább haladni a történelemtanításban, ifjúságunk szemléletének formálásában, vagy ha úgy tetszik a XXI. század ma felnövekvő nemzedékének a jövőre való előkészítésében, a tanácskozás nem adott és nem is adhatott minden tekintetben választ. Jobbára csak megfogalmazta a kérdéseket, de mégiscsak egyengette az utat a különböző nézetek tudományos platformon történő egyeztetéséhez, ami egyik fontos feltétele annak, hogy a nemzet problematikájának kérdésében a közeljövőben olyan művek szülessenek, amelyek majd hatékonyan segítik a tanácskozáson is felmerült gondok és feladatok megoldását, az oktatók felelős és nehéz munkáját.

Dombrády Lóránd

TÁJÉKOZTATÓ

A HADTUDOMÁNYI SZAKBIZOTTSÁG ELVI ÁLLÁSFOGLALÁSÁRÓL

A TMB. Hadtudományi Szakbizottsága ez év januári ülésén a megvédett kandidátusi (doktori) disszertációk hatékonyabb társadalmi hasznosítása érdekében a következő elvi állásfoglalást alakította ki:

1. A Magyar Néphadseregben folyó tudományos munka szolgálati jellege és rendeltetése a hadtudományi aspiránsok és más pályázók tekintetében is egyértelműen meghatározza, hogy a kutatási cél elérésével született tudományos produktum, mint egyéni szellemi termék általában a szolgálati tevékenység eredménye. A kandidátusi disszertációk témáinak kutatása a hadsereg harckészültségének növelése és távlati fejlesztése érdekében történik, az mindvégig szorosan kapcsolódik a hadsereg életéhez.

Ebből következik, hogy a produktummal való rendelkezés joga rendszerint nem a szerzőt, hanem az ügyben döntésre jogosult elöljárót illeti. (Rendelkezési jogon ez esetben elsősorban az elidegenítést, állam- vagy szolgálati titkot tartalmazó disszertációk tekintetében a nyilvánosságra hozatalt, illetéktelenek részére való átadást, vagy megsemmisítést kell érteni).

2. A hadtudományterületek, illetve szakfőnökségek tudományszervezői (tudományos tanácsok titkárai) a disszertáció szerzőivel közösen törekedjenek megtalálni a disszertáció gyakorlati hasznosításának legcélszerűbb módját és formáit.

A disszertációkban összefoglalt tudományos eredmények hasznosítására különböző lehetőségek nyílnak. Az írásmű-

vek tartalmát, ajánlásait hasznosítani lehet a szolgálati könyvek és főnökségi kiadványok készítésénél, szerkesztésénél. A műszaki alkotásokat és az egyéb nem írásműveket pedig a haditechnikai eszközök szerkesztésénél, alkalmazásánál, javításánál stb., illetőleg a csapatpróbák, a kiképzés gyakorlati megvalósítása során.

Az állam- és szolgálati titkokat nem tartalmazó írásművek szerzői jogának átengedése a kiadónak, illetve a könyvkiadás kezdeményezése a disszertáció szerzőjét illeti.

3. A megvédett és könyvtári használatra alkalmassá tett disszertációk egy-egy példányát el kell helyezni

- a Honvédelmi Minisztérium Tudományos Könyvtárában,
- a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Tudományos Könyvtárában,
- a disszertáció szerzője szolgálati, illetőleg a hadtudományterület szerinti főnökség vagy a szakfőnökség könyvtárában.

4. A könyvtárakban elhelyezett disszertációk a kutatók és az egyéb érdeklődők informálását, segítségét szolgálják. Helyi használatuk a könyvtári olvasószolgálat keretében lehetséges, el nem vihetők. A szerzői jogról szóló jogszabályok elvei szerint a disszertációk a szellemi alkotások körébe tartoznak és mint ilyenek jogvédelemben részesülnek. Ezért más szellemi termékhez, műszaki alkotáshoz stb. való felhasználásuk esetében a pontos hivatkozást, idézést nemcsak a tudományos etika, hanem a jogszabályi előírások is szigorúan megkövetelik.

TUDOMÁNYOS MINŐSÍTŐ
BIZOTTSÁG
HADTUDOMÁNYI SZAKBIZOTTSÁGA

AZ ELSŐ NEGYEDÉV ESEMÉNYEIBŐL

DR. CSILLAG FERENC EZREDES, a Hadtörténeti Múzeum parancsnoka, folyóiratunk szerkesztő bizottságának tagja 1971. december 1-én nyugalomba vonult.

Csillag elvtárs széles körű muzeológusi ismeretek és gazdag szakmai tapasztalatok birtokában 1950-ben került a Hadtörténeti Múzeum élére. E felelősségteljes beosztás sikeres ellátása és eredményes publikációs tevékenység folytatása mellett, részt vett a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztő bizottságának a munkájában is.

Több évtizedes társadalmi funkciója során folyóiratunknak nyújtott segítségével hozzájárult, hogy intézményünk tudományos orgánuma minél jobban megfeleljen a tőle elvárt politikai és szakmai követelményeknek.

Az eredményes, munkában eltöltött évtizedek után Csillag elvtárs számára elérkeztek a megérdemelt pihenés évei. Ehhez kívánunk a szerkesztő bizottság és a szerkesztőség valamennyi tagjának nevében továbbra is jó erőt és egészséget.

A JUGOSZLÁV NÉPHADSEREG
HADTÖRTÉNELMI INTÉZETE és a

Szlovén Forradalmi Munkásmozgalmi Intézet közös rendezésében a „népfelszabadító mozgalom, mint az össznépi háború és a szocialista forradalom formája” témáról tudományos ülészek zajlott le 1972. január 26—28. között Ljubljanában. A tanácskozáson a Hadtörténelmi Intézetet Godó Ágnes alezredek, szekcióvezető képviselte. Felszólalásában áttekinést adott a jugoszláv népfelszabadító háborúban részt vett magyar állampolgárok második világháború alatti tevékenységéről.

MEGJELENT A HADTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉRTESÍTŐJÉNEK 1. SZÁMA. A képekkel gazdagon illusztrált múzeumi kiadvány „BEKÖSZÖNTŐ”-jét dr. Csillag Ferenc ezredek, a Hadtörténeti Múzeum volt parancsnoka írta. A közel 20 ívnyi évkönyvben a múzeum 1945-ig terjedő történetéről Pongó János, zászlógyűjteményéről Kerekes Zoltán, rendjel- és kitüntetésanyagáról Halápi László, a magyar királyi honvédség (1868—1918) múzeumban őrzött egyenruha-gyűjteményéről pedig Galván Károly írt tanulmányt.

Molnár Pál